

El catedràtic d'història del dret a la Universitat Rovira i Virgili Antoni Jordà repassa els projectes de Constitucions catalanes des de 1714.

“La Constitució catalana de l'Havana proposava la ruptura de l'Estat”

El 1714 Catalunya tenia unes constitucions aprovades el 1704 que són derogades pel decret de Nova Planta després de l'Onze de Setembre, ja al gener de 1716. Què asseguraven aquelles constitucions?

—El nom correcte és el que acaba de dir de “constitucions” perquè el nom de Constitució –i n’hi havia algunes– era el nom que rebien a Catalunya, i a d’altres monarquies medievals, les lleis que aprovaven tant el rei com les Corts. És cert que aquestes constitucions regulaven la vida política d’una monarquia, en aquest cas del Principat de Catalunya: què és el que podia fer el monarca, què és el que podien fer els seus súbdits, com funcionava la Generalitat, com funcionaven les Corts... Tot un ventall amplíssim tant de dret públic com de dret privat. Això es compilava en una sèrie de volums que, col·loquialment, se’n deien les Constitucions de Catalunya. A mesura que anaven passant els segles s’anaven actualitzant i l’última compilació abans del 1714 s’aprova a les Corts de Barcelona el 1702 i es publicarà el 1704. Aquesta és la que queda derogada *de facto* i *de iure* el 1716.

—Que és quan se signa el decret de Nova Planta.

—Sí, perquè triguen un any encara després del 1714. Després de la guerra de Successió, doncs, aquella arquitectura institucional de Catalunya queda molt tocada perquè el decret de Nova Planta suprimeix determinades consti-

tucions i en manté vigents unes altres. Suprimeix les constitucions que fan referència al que anomenem dret públic –organització de la Generalitat, de les Corts Catalanes, dels municipis– i d’altra banda manté la vigència de les Constitucions catalanes que facin referència al dret civil, dret mercantil i part del dret penal. El matís és important: es mantenen en vigor, no perquè ja existien –això hauria estat tant com reconèixer la tradició jurídica catalana– sinó que es mantenen perquè el monarca vol, com si les concedís de nou. Això volia dir que també les podia derogar –que

Valenti Almirall, redactor d'un projecte de Constitució, retratat per Ramon Casas..

és el que a poc a poc acabaria passant al llarg de les dècades excepte algunes coses de dret civil català que han arribat fins avui. Aquesta és la panoràmica de l’abans i el després del decret de Nova Planta i d’aquí va quedar que el nom de Constitució –i potser amb un altre significat– tingués tanta importància al segle XIX pels moviments polítics regionalistes o catalanistes: perquè hi veien la possibilitat d’emmirallar-se en aquelles Constitucions catalanes que havien quedat derogades pel decret de Nova Planta.

—Què garantia aquell dret públic català?

—Era un dret públic molt garantista en favor de les institucions públiques de Catalunya. Així com en altres monarquies –França, Castella o Anglaterra–, amb el pas dels segles els monarques van anar absorbint un gran poder polític i militar i, per tant, van anar eliminant qualsevol tipus d’oposició –sigui de les Corts, dels Parlaments o dels municipis–, al Principat, i també a Aragó i València, la tradició jurídica històrica feia que el rei, per governar aquests territoris, hagués de comptar amb l’acord –el Pacte, que diríem– d’aquestes institucions pròpies a l’hora de fer lleis, a l’hora de modificar-les, a l’hora d’establir impostos... Això no era un sistema que avui qualificariem de democràtic, però en aquell moment donava unes garanties i posava unes limitacions al poder absolut del monarca, que el rei no estava massa disposat a consentir.

—Com més absolutista menys els agradaven?

—Exacte. No els agradaven. Quin era el problema afegit de Catalunya i la monarquia hispànica? Que, a partir dels Reis Catòlics, el mateix rei que era rei de Castella era rei de Catalunya, rei de Mallorca i rei de València i rei de Navarra, però era la mateixa persona. El problema és que el monarca, en un regne podia fer segons què, segons el seu criteri absolut, i en els altres regnes estava molt més condicionat; havia, com a mínim, de pactar o transigir. Això, en un moment que l’absolutisme

“El de l'Havana, tot i estar ben elaborat, no sabem si hauria reeixit, ja que no va passar de teòric.”

va *in crescendo* a Europa –Enric VIII, a Anglaterra; Lluís XIII i Lluís XIV, a França; Carles I, a la monarquia hispànica, i després Felip II... –, generava moltes tensions polítiques.

—A partir d'aquell moment hi ha diversos projectes de constitucions catalanes. Quants, concretament?

—N'hi ha diversos. Evidentment tots són del segle XIX, ja avançat, que és el moment que la política liberal espanyola s'està consolidant, però alhora està generant-se un moviment regionalista, i després catalanista, a Catalunya. També a les províncies basques. Això fa que sorgeixin i es publiquin diversos projectes –de vegades individuals, d'una persona que es posa a escriure'l– que són el de Valentí Almirall; la Constitució, no aplicada finalment

però sí escrita, de la Primera República Espanyola –que contempla la possibilitat d'Estats Federals dins la Constitució Espanyola–; el projecte de Vallès i Ribot, un teòric català que també va plantejar un text; el Memorial de Greuges i després les Bases de Manresa, que d'alguna manera comencen a perfilar la qüestió. Són tot projectes que no fructifiquen, no es poden dur a terme, però són projectes que generen reflexió i debat, tant en els àmbits polítics catalans com en els espanyols. D'alguna manera vénen a plantejar una qüestió que, després, en el segle XX, canviarà molt. S'accepta, d'entrada, l'existència d'una única nació espanyola, però dins d'aquesta nació s'accepten diversos Estats federats, confederats –depèn dels casos– amb moltes com-

petències. Molts autors tenien al cap els Estats Units d'Amèrica, una única nació americana però diversos estats que configuren els EUA. Semblants al que després serien els Estats Units mexicans o l'Estat Federal del Brasil. En aquestes propostes –uns són autors republicans, d'altres federalistes, d'altres republicans espanyolistes– vénen a continuar aquestes idees. És cert que l'últim del segle XIX, el més elaborat, que és el de les Bases de Manresa, és un tímid intent de fer una estructura regional –que no estava contemplada per la legislació espanyola– que permetés algunes atribucions i competències a la regió catalana. Tot això canviarà molt al segle XX.

—El *Projecte de constitució catalana de l'estat federal de 1883*, seria una Constitució per a una Catalunya dins l'Estat federal espanyol, ideada per Vallès i Ribot. Seria la primera?

—La primera seria la Constitució Espanyola nonada de la Primera República. Però la primera amb nom de Constitució Catalana per a l'Estat Català és la del 1883. Després Pi i Margall va fer un altre projecte de Constitució Federal per a tot Espanya, que no va reeixir però que també contemplava un estatus especial per a Catalunya com a Estat propi. Després ja trobem les Bases de Manresa del 1892, aprovada amb el nom oficial de Bases per a la Constitució Regional Catalana. Cap d'aquests plantejaments es proposa, diguem-ho així, una ruptura de l'estructura nacional espanyola i una estructura independent catalana. Hi ha un record històric però no s'ho plantejen.

—Són més semblants a un Estatut, doncs?

—Sí. Aquí fem servir la paraula Constitució com si fos realment una Constitució d'un Estat independent, però la lectura dels textos ens dona a entendre que serien l'equivalent a un Estatut d'autonomia federat. Encara que el concepte de federalisme que ells tenien era molt modern. Avui dia no s'ha valorat prou, però el concepte de federalisme era prou reeixit, atractiu, no per a les masses populars però sí en nivells intel·lectuals. Es parlava de federalisme sense cap mena de por.

—Aquí hi hauria dues posicions: el federalisme de Pi i Margall, més espanyolista, i el d'en Valentí Almirall.

—Tots són federalistes i republicans però Pi i Margall planteja un federalisme espanyol i dins d'aquest nacionalisme espanyol, diversos Estats, mentre que Valentí Almirall i Vallès i Ribot plantegen una direcció una mica diferent. Sense trencar massa amb aquell concepte. La lectura atenta dels textos ens diu que no és que fossin independentistes —segurament perquè pensaven que era molt difícil trencar l'estructura nacional espanyola—, estaven a favor d'una concepció més catalanista, amb més entitat pròpia per a Catalunya que no pas Pi i Margall. Pi i Margall proposava una federació espanyola en la qual tots els Estats fossin exactament iguals. En canvi, Vallès i Ribot, i potser no tant Almirall, defensa que cadascú és diferent i no ha de ser totalment igual.

—Serien el federalisme simètric i asimètric.

—Els de Vallès i Ribot i Almirall serien més asimètrics, sí, però ells no utilitzen aquestes paraules.

—Les Bases de Manresa de 1892 són, per a vostè, la més avançada de les propostes?

—Les Bases de Manresa ja estan redactades amb un esperit que avui diríem possibilista d'intentar concretar en un document una sèrie de principis regulats i reglamentats en forma de bases per tal de negociar directament amb l'Estat un reconeixement polític de Catalunya. Aquí no es planteja en cap cas la resta de regions. No és un tema que els preocupi. Es planteja la realitat de Catalunya. Per tant, l'acció política que desenvoluparien la Lliga Regionalista, i després la Lliga, és que si no podien canviar tot el sistema i tota l'estructura de l'Estat unitari, com a mínim podien buscar el reconeixement de Catalunya en un marc, bastant modest als nostres ulls avui, però de fet prou important, perquè reclamaven per a la Constitució de Catalunya —que, evidentment, va ser descartada llavors pel Govern de la Restauració— coses que esdevindrien reclamacions després, sobretot amb la Mancomunitat.

—Al segle XXI ja són pròpiament constitucions per a un Estat independent.

—El Projecte de Constitució de l'Havana es fa l'any 1928 per intentar, amb una certa anticipació política, presentar una proposta davant la desintegració

de la monarquia d'Alfons XIII. Ja era un argumentari polític i jurídic per a una possible Catalunya independent. Uns anys abans, la Mancomunitat de Catalunya, el 1919, ja havia fet un projecte de Constitució d'autonomia de Catalunya, un projecte que avui diríem d'Estatut de Catalunya. No trencava l'Estat però anava més enllà que la mateixa comunitat. La proposta, que tampoc va reeixir, era un projecte d'autonomia política, amb capacitat legislativa per a Catalunya, no solament administrativa —que és el que feien les Diputacions. El projecte de l'Havana va un pas més enllà i proposa com a ideal la ruptura de l'Estat espanyol i la creació d'un Estat català. Tampoc va

Un altre autor d'una Constitució, Josep Maria Vallès i Ribot, vist per Ramon Casas.

tenir èxit perquè, amb la proclamació de la Segona República i el pacte de Sant Sebastià —els acords a què arriben més o menys forçats per les circumstàncies els partits catalans amb els partits estatals— es pacta la creació d'una república unitària amb un Estat que diran integral —que és el que es parlava en altres països europeus com Àustria—, amb el reconeixement del regionalisme com una estructura política interna que permeti certa autonomia. D'aquí ve la proposta del primer Estatut de Catalunya del 1931 i, més avant, després d'una retallada, l'Estatut del 32.

—L'Estatut de Núria, del 1931, i l'aprovat finalment el 32.

—Sí, el del 32 no compleix les expectatives de l'independentisme, ni tan sols les del federalisme més catalanista,

però sí les més conservadores de la Lliga. El cert és que s'arriba a un acord, forçat després d'unes discussions duríssimes a les Corts Espanyoles, que no trenca l'estructura unitària de l'Estat però sí que contempla la possibilitat que hi hagi una autonomia política. No sols a Catalunya, s'obria la porta a altres territoris. El País Basc el va elaborar, Galícia el va elaborar, però la guerra en va impedir la tramitació, en el cas de Galícia, i en el del País Basc, la seva aplicació en temps de pau.

—El de l'Havana era un projecte de Francesc Macià?

—Sí, de Macià i els seus assessors o partidaris. Intenten plantejar un Estatut per a una Catalunya republicana i independent. A partir d'aquí, unida amb llaços fraterns amb Espanya, però sense que això impliqués cap dependència. Seria una Constitució republicana estàndard: amb separació de poders, una estructura legislativa governativa i judicial plenament democràtica per a un Estat independent. Les lleis de Catalunya no podien ser modificades per ningú, com passava en els projectes anteriors —on podien retocar-los les Corts o tribunals espanyols. Per això és el model que s'ha agafat des de l'independentisme. Tècnicament és una Constitució una mica antiquada, perquè té pràcticament cent anys, però com a model de principis no està mal valorada. Així com els projectes de Pi i Margall o les Bases de Manresa han perdut molta actualitat, aquest text sempre ha estat vist amb molta simpatia.

—Era tècnicament sòlida?

—La tècnica legislativa ha anat canviant amb el temps. Per a aquell moment podríem dir que era un projecte prou ben elaborat. Tampoc podem saber si el seu desenvolupament hauria reeixit, perquè no va passar de projecte teòric. Avui els projectes legislatius són textos molt més ben elaborats però, comparat amb els del seu moment, no tenia res a desmerèixer.

—Qui eren els autors?

—N'hi devia haver uns quants. Jo recordo un advocat de Montblanc que es deia Josep Conangla i Fontanilles. Però el nom se l'ha emportat Macià, tot i que probablement no degué participar sinó en les línies mestres, perquè no era el seu ofici.

Alex Milian